

Elias Puustinen

SVEN TUUVA

Ja antiikin urhoollisuus Runebergin runoissa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Historian kandidaatintutkielma

12.2020

TIIVISTELMÄ

Elias Puustinen: Sven Tuuva ja antiikin urhoollisuus *Vänrikki Stoolin tarinoissa*
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Historia
12.2020

Johan Ludvig Runebergin teos *Vänrikki Stoolin tarinat* kummeksuttaa nykylukijaa: mikä merkitys hahmojen, erityisesti Sven Tuuvan melko merkityksettömältä vaikuttavalta kuolemalla on? Tässä työssä tarkastelen runoa *Sven Tuuva* sekä muita *Vänrikki Stoolin tarinoiden* runoja vasten antiikin urheutta (*virtus*) koskevaa hyvettä vasten. Auttaisiko antiikin tunteminen ymmärtämään paremmin Runebergin *Tarinoiden* eetosta?

Työssä tarkastellaan runoa *Sven Tuuva* sen oletettua esikuvaa, Roomalaisen Liviuksen kuvausta roomalaisesta sankaria, Horatius Coclesia vasten. Liviuksen, ja muiden aiheesta kirjoittaneiden antiikin auktorien ihanteita ja tavoitteita peilataan Runebergin vastaavia vasten. Antiikin *virtusia* käsitellään myös laajemmin, sekä verrataan *Tarinoiden* muita runoja vasten samalla tarkastellen *Tarinoiden* tulkintahistoriaa sen suomalaisessa kontekstissa.

Avainsanat: Runeberg, Sven Tuuva, Horatius Cocles, Vänrikki Stoolin tarinat, urhoollisuus, virtus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1. Johdanto.....	1
2. <i>Sven Tuuva</i> -Runo.....	2
3. Sven Tuuvan oletettu esikuva: Publius Horatius Cocles	9
4. <i>Tarinat</i> ja antiikin ihanteet.....	13
5. Vertailuja muihin <i>Tarinoiden</i> runoihin	15
5.1 <i>Sandels</i>	16
5.2 <i>Luutnantti Zidén</i>	17
5.3 <i>Kaksi Rakuunaa</i>	19
5.4 Antiikin urhoollisuus muualla <i>Tarinoissa</i>	20
6. Lopuksi	21
8. Lähteet	23
8.1 Lähdekirjallisuus.....	23
8.3 Tutkimuskirjallisuus.....	24
8.4 Kaunokirjallisuus	26

1. Johdanto

Miksi Sven Tuuvan täytyi kuolla? Kysymys, jonka esitin itsekseni, kun ensimmäisen kerran olin lukenut Runebergin runon oli puoliksi vitsi, mutta samalla täysin vakava. Runona *Sven Tuuva* on enimmiltään hauska, paikoin farssinomainen ja loppuu kuin seinään sankarin menehtymiseen. Kepeä, taidokkaasti rakennettu tarina tuntuu loppuvan kesken. Tämä ei tuntunut mielestäni oikealta, Tuuvan kuolema ei ole edes traaginen.

Mistä oikein on kyse? Runeberg henkilönä, hänen runoistansa puhumattakaan, tuntuvat kaltaiselleni, 1980-luvulla syntyneelle etäisiltä, nimi viittaa ensisijaisesti alkuvuoden leivoksiin. Tuuvan kuolema jäi kaiheartamaan, mistä tässä oikein on kysymys? Selvittääkseni tätä itselleni, otin asiakseni sukeltaa Runebergin ja hänen teoksensa *Vänrikki Stoolin tarinoiden* (jatkossa *Tarinat*) maailmaan ja aatteisiin, vuoden 1808-1809 sotaan, sekä siihen tutkimuskirjallisuuteen ja tulkintaan, mitä on tehty *Tarinoiden* vuonna 1849 ilmestyneen ensimmäisen osan julkaisusta tähän päivään asti.

Tässä tutkielmassa tarkastelen Runebergin runoa *Sven Tuuva*, vertaan sitä muihin *Tarinoiden* runoihin sekä Runebergin muuta tuotantoa vasten selvittääkseni, miten sitä voi tulkita ja miten sitä voi tai tulee ymmärtää. Vertauskohdaksi otan antiikin ihanteet, joihin Runeberg oli tutustunut hakiessaan dosentuuria ja toimiessaan klassisten kielten opettajana Porvoon lyseossa. Tarjoaisiko antiikin tuntemus avaimia *Sven Tuuvan* ja Runebergin *Tarinoiden* ymmärtämiseen yleensä?

Antiikki Runebergin innoittajana on tunnettua Runebergin ajoista saakka¹, ja se on aina ollut osa Runebergin tulkintaa², jota on johdonmukaisesti tutkittu ilmeisesti vasta Teivas Oksalan³ toimesta. Tässä työssä jatkan, tai pikemmin laajennan Oksalan työtä tarkastellen tarkemmin erityisesti runoa *Sven Tuuva* sekä muita *Tarinoiden* runoja sekä niiden taustalla vallitsevia antiikin ihanteita. Tarkastelen *Tarinoita* vasten antiikin teoksia, joita Runebergin voi melko varmasti olettaa lukeneen, tai jos ei lukenut, niin ainakin hankkinut kirjahyllynsä, sekä myös muita antiikin teoksia mistä ei voi tietää varmaksi, kuinka hyvin Runeberg niitä oli lukenut tai tuntenut.⁴

Aloitan tarkastelun itse runosta ja käsittelen joitakin sen tulkintoja. Tämän jälkeen käyn läpi runon oletettua esikuvaa, antiikin Rooman myyttien Horatius Coclesia. Sitten jälkeen esittelen lyhyesti

¹ Dietrichson 1864, 39; Cygnaeus 1861, 8.

² Esim Viljanen 1960, 252.

³ Oksala 2014.

⁴ Runebergin yksityiskirjaston luettelo Grotenfelt 1904, 182-204.

roomalaisen hyveen, *virtuksen*, ja sen lähikäsitteet, sekä vertaan *Sven Tuuvassa* esiintyvää *virtusta* muihin *Tarinoihin* runoihin. Lopuksi selvitän, onko *virtus*-käsitteenä, tai antiikin myyttien tulkinta yleensä, avuksi runon merkityksen tulkinnassa.

Kääntäminen on aina tulkintaa, ja runouden kääntäminen on tulkintaa monin verroin. Tässä työssä tukeudun Runebergin *Vänrikki Stoolin tarinoiden* useisiin eri suomennoksiin. Runon *Sven Tuuva* nimihenkilön nimen suomennoksesta ei näytä olevan vakiintunutta käytäntöä, vaan eri suomennoksissa ja tutkimuskirjallisuudessa käytetään niin Dufvaa kuin Tuuvaa. Tästä oivana esimerkkinä runon tuoreimmat käännökset vuosilta 2007 ja 2008 – edellisessä käytetään alkuperäistä muotoa, jälkimmäisessä nimi on suomennettu. Tässä työssä käytän muotoa *Tuuva*, ensisijaisesti esteettisistä syistä, sekä myös osoittamaan, että kyseessä on käänнос ja siten tulkinta, ja tulkinta nimenomaan suomalaisessa ja suomenkielisessä viitekehyksessä, johon rajaan tutkimukseni.⁵ Nimeä kääntäessä tulee myös huomioida se, että kyseessä on sotilasnimi, jonka täytyy olla lyhyt, ytimekäs ja helposti lausuttavissa, joten Dufvan vääntäminen Tuuvaksi noudattelee myös tätä perinnettä.⁶

Lainaukset runosta Teivas Oksalan suomentamia, ellei erikseen mainita.

2. *Sven Tuuva* -Runo

Sven Tuuva on tyyppiruno⁷, jossa hahmotellaan ja ihailaan niitä piirteitä, mitä sota puristaa suomalaisista esiin ja samaan aikaan esittelee suomalaisen kansanluonteen peruspiirteitä sellaisina kuin Runeberg ne näkee. Ruotsalaisille aikalaisarvostelijalle Runebergin tapa käyttää tyyppejä on jopa siinä määrin *passé*, ettei hänen mukaansa teoksessa muuta olekaan kuin persoonattomia tyyppejä⁸, mikä hieman kummastuttaa nykylukijaa. Tätä ei myöskään Runebergin aikalainen, ihailija ja harras tukija Cygnaeus sulata, vaan kertaa tyyppien

”merkitsevän alkukuvaa, asian alkuperäisimpien, olennaisimpien tunnusmerkkien yhteenvetoa, pysyvää ydintä, jonka ympärille vaihtelevat käsitykset voivat luoda muuttuvan valonkajon”.⁹

⁵ Poikkeuksena 1800-luvulla syntynyt tulkintaperinne, joka on pääsääntöisesti ainoastaan ruotsiksi kirjoitettuna, joskin suomalaisten kirjoittamana.

⁶ Nousiainen 1961, 97. Suomalaisista sotilasnimistä Mikkonen 1986.

⁷ Klinge 2004, 440, 444. Tyyppirunossa kuvataan yksilöiden kautta jotakin yleispätevää tyyppiä.

⁸ Cygnaeus 2007a, 130.

⁹ Cygnaeus 2007a, 131.

Runebergille suomalainen mies saattoi olla ymmärrykseltään hidas ja kömpelö, mutta hän arvostaakin enemmän sydämen viisautta ja vilpittömyyttä. Suomalaiset ovat kansa, jonka rohkeus ei rakoile kovan paikan tullen, ja tätä hän kuvasi humoristisesti vailla kritiikkiä.¹⁰ Tyyppiajattelu tuli muotiin nimenomaan 1840-luvulla. Sven Tuuvan on suomalaisen soturin ihannetyyppi.¹¹

Runo jakaantuu kolmeen osaan: alussa esitellään tarinan hahmo, hänen luonteensa ja motiivit. Svenin isä on kersantti, Kustaan sodassa taistellut.¹² Sisaruksia Svenillä on kahdeksan, ja Sven on heistä nuorin, jolle älyä isä ”*vain viimeiset rippeet antanut*”. Lauri Viljasen mukaan tässä on pohjana kansansatu ”kömpelöstä nuorimmasta veljestä, joka vaaran hetkellä osoittautuu neuvokkaammaksi kuin veljensä”¹³, muttei sen tarkemmin avaa, mistä sadusta on kysymys, eikä tätä kansansatua mainitse kukaan toinen Runebergiä tutkinut. Ajatus nuorimmasta veljestä fiksuimpana on siinä määrin vakiintunut *topos*, että se toistuu muun muassa Aleksis Kiven teoksessa *Seitsemän veljestä*, joskaan tässä nuorin veli ei ole tyhmä saati kömpelö. Myös Roomalaiselta historioitsijalta, Liviukselta, löytyy tarina nuorimmasta veljestä, joka teeskenteli tyhmää välttyäkseen tulemasta murhatuksi ja sai siitä lisänimen hölmö (*Brutus*), mutta lopulta paljastuu Rooman pelastajaksi.¹⁴ Sven Tuuva, pelastaessaan Sandelsin sotajoukon estämällä saarroitusyrityksen rinnastuu pelastajana Brutukseen.¹⁵ Historialliset seikat toki vaikuttavat pelastuksen kohteeseen: Brutus pelastaa, tai pikemminkin vapauttaa kaupunkinsa kuninkaan tyrannialta. Hävittyyn sotaan osallistuva Tuuva ei voi pelastaa maataan, jota ei vielä varsinaisesti edes ollut, joten hänen pelastamisensa voi kohdistua ainoastaan hänen omaan viitekehykseensä: sotajoukkoonsa.¹⁶

Sveniä se ei järjen rippeet haitannut: hän kasvoi ja ”*sai raajat voimakkaat*”, tuli reippaaksi maatyömieheksi. Maanviljelijöiden ihailulla on pitkät perinteet: eräs Roomalainen sankari, myöskin Liviuksen kuvaama¹⁷, Lucius Quinctius Cincinnatus pelastaa Rooman katastrofilta toimiessaan sotapäällikkönä, ja tilanteen rauhoituttua palaa jälleen pellolleen auran varteen.¹⁸ Maaseudun ja yksinkertaisuuden ihailu olikin toistuva teema roomalaisilla kirjailijoilla, esimerkiksi Tacitus ihailee

¹⁰ Alhoniemi 1969, 132, 133.

¹¹ Oksala 2008, 348.

¹² Kustaa Kolmannen sota Venäjää vastaan käytiin 1788-1790.

¹³ Viljanen 1960, 253.

¹⁴ Livius, T., & Itkonen-Kaila, M. (1994), jatkossa *Liv*, 1.56; Castrén 2011, 209.

¹⁵ Alhoniemi 1969, 170.

¹⁶ Moderni versio Tuuvan kaltaisesta yksinkertaisesta pelastajasta lienee G.R.R Martinin teossarjassa *Tulen ja jään laulu* esiintyvä lempeä ja vahva mutta yksinkertainen Hodor, jonka koko elämän päämäärä on pelastaa nuoremmat toverinsa pitämällä kriittisellä hetkellä ovea kiinni.

¹⁷ *Liv* 3.26-29.

¹⁸ Beard 2015, 140.

Fennejä huolimatta siitä, että he ovat *”ihmeen villejä, viheliäisen köyhiä”*. Köyhyydestään huolimatta, tai pikemminkin sen vuoksi, *”he ovat saavuttaneet sen vaikeimman päämäärän, ettei heidän tarvitse edes mitään toivoa.”*¹⁹ Tacituksen kuvaus germaaneista ja muista pohjoisen kansoista on kritiikkiä kaupunkien veltoistuttavaa vaikutusta vastaan, ja sama teema toistuu myös Runebergillä.²⁰

Kaikkia töitä Sven tekee, mutta *”päin honkia sen vaan”*.²¹ Svenin tapa hoitaa asiat on runon keskeinen kohta, jota avataan kun myöhemmin kerrotaan, kuinka Sven pärjää sotaväessä:

”Jalalle pyssy, olalle! – tuon näytti oppivan / hän tanaan laski pistimen ja teki kunnian; vaan ’kunniaa’ kun huudettiin, hän laski pistimen, / ’jalalle vie!’ kun käsky soi, sen olalle vei Sven.”

Kyse ei siis ole siitä, etteikö Sven osaisi, hän vain tekee oikeat asiat väärään aikaan. Hän on siis kuin Kummelin Timo Kahilaisen ja Heikki Silvennoisen esittämät työmiehet *Kummelissa*, jotka kyllä hoitavat hienosti annetut tehtävät, joskin aina jollakin tavalla väärin. Ongelma ei siis ole se, etteikö Sven esimerkiksi osaisi tehdä vaikkapa metsätöitä, vaan se että hän saattaa kaataa puita naapurin tontilta, Kahilaisen ja Silvennoisen esittämien työmiehien tapaan.

Tuuva on sotilasnimi, joka annettiin, kun mies kirjattiin armeijan rulliin. Nimi on tietysti periytynyt jo isältä, joka kersantti Tuuvana alussa esitellään.²² Runon luonnoksissa hahmo esiintyy nimellä Drufva (=rypäle), joka on vaihtunut sitten Tuuvaksi. Wrede²³ arvelee muutoksen syyksi sanaleikin, Nousiainen²⁴ sen, että Drufva oli historiallinen henkilö²⁵, joka sittemmin esiintyi *Tarinoiden* toisen osan runossa *Wilhelm von Schwerin*. Saman nimen käyttäminen ei toki haitannut Runebergiä muualla, runossa *Kaksi rakuunaa* esiintyy myös Stool, joka on eri Stool kuin runojen kertojahahmo vänrikki Stool, ja Drufva on sotilasnimi siinä missä Dufvakin. Jos nimeen liittyvän sanaleikin olisi

¹⁹ Tacitus 2018, 46. Tacitusta on luettu Turun yliopistossa sen perustamisesta asti, joten se lienee myös Runebergille tuttu (Villstrand 2012, 61).

²⁰ Klinge 2004, 443.

²¹ ”men gjorde allt på tok”. Mauri Kunnas (2005, 28) ymmärtää ”på tok” tarkoittavan ”väärin päin”, ja vie tämän tulkinnan teoksessaan äärimilleen, ja kuvaa Svenin hattu ylösalaisin ja reppu etupuolella. Tulkinta on tietysti Kunnakselle eduksi; näin hän voi päättää tarinan onnellisesti, kun rintaan osuneen kuulan pysäyttää repussa ollut mehupullo.

²² Vanhempi Tuuva on saanut ylennyksen Runebergin luonnostellessa runoa, ensimmäisessä luonnoksessa hän oli vain korpraali. (Nousiainen 1961, 97).

²³ Wrede 1988, 87.

²⁴ Nousiainen 1961, 97.

²⁵ Peter Thure Gerhard Drufva (1767-1822) oli Oravaisten taistelussa (14.9.1808) kunnostautunut ruotsalainen upseeri.

halunnut sisällyttää suomennokseen, tulisi nimi kääntää ”Sven Kyyhkyksi”.²⁶ Ei ole selvää, onko nimellä myös symbolista merkitystä, lintusymboliikkaa Runeberg käyttää ainakin runoelmansa *Nadescha* toisen laulun alussa. Linnut olivat Runebergille ”totuuden ja hyvyyden symboleilta”.²⁷

Runossa Svenin motiivi on selkeä: koska hän ei ole sopiva maatöihin, hän kokee, että ainakin hän ”*eestä maan ja kuninkaan voin käydä kuolemaan*”. Runon toisessa osassa Sven liittyykin sotaväkeen, ja hänet hyväksytään Dunckerin joukkoon, Savon rykmenttiin. Duncker oli Runebergin aikana yksi tunnetuista sodan sankareista rykmentin komentajan Sandelsin kanssa, ja Savon rykmentin vaiheisiin Runeberg oli päässyt tutustumaan mm. rykmentin papin, Carl Johan Holmin muistelmien kautta. Sepittämällä Tuuvan liittyvän Savon rykmenttiin Runeberg liittää hänet yhteen tunnettujen ja suuresti ihailmiensa²⁸ sankarien joukkoon ja tulee korostaneeksi, että Tuuva on nimenomaan sisämaasta kotoisin²⁹, jossa Runeberg katsoi kaikkein aidoimman ja turmeltumattoman suomen kansan asuvan.³⁰

Sotahommatkaan eivät Sveniltä suju, vaan hänestä tulee joukoissa yleinen naurunaihe. Tästä hän ei välitä vaan on ”*kuin itse totisuus*” toivoen ”*aikaa parempaa*”, siis sodan syttymistä. Nykylukijan silmiin ajatus siitä, että parempi aika koettaisi sodan syttyessä on vieras. Tälle ajatukselle on pitkät perinteet antiikista Runebergiin saakka: pitkä rauhan ajan on aina katsottu veltostuttavan³¹, ja sota kuorii miehestä todelliset piirteet esille.³² Sven saa ”*kiväärin sekä rensselin*”, ja sotiminen ilmeisesti sujui: ”*ei pelkuriks moitittu, hupsuks toisinaan*”.

Runon kolmannessa osassa Sandels on joukkoineen perääntymässä, ja Sven on osa ryhmää, joka on kunnostamassa tietä. Kesken lepotauon Sandelsin adjutantti pölähtää paikalle:

”*Nyt herran tähden sillalle, aseisiin!*” Huusi hän, / ”*Vihollisjoukon tiedetään ylitse pyrkivän!*”.

²⁶ Sanaleikki löytyy viidennestä säkeistöstä, jossa Sven aukaisee ”leveän nokkansa” (breda näbb). Käyttämäni suomentajat järjestään kääntävät ”nokan” vain ”suuksi”. Oksala sentään pitää kaskun osin mukana kääntämällä saman säkeistön sanan *kuttrade* kujertamiseksi.

²⁷ Karkama 1982, 183.

²⁸ Rajala 2020, 270.

²⁹ Nousiainen 1961, 99.

³⁰ Villstrand 2012, 51.

³¹ Esim Tacitus *Agricola* 11; Caesar *Gallian sota* 1.1; Sallustius *Catilian salaliitto* 1-3; Hegel *Oikeusfilosofia* §324.

³² Alhoniemi 1969, 132. Väinö Linna tekee pilkkaa tästä käsityksestä (1980, 18): ”Sitten seuraa laaja kokoelma henkilöitä, joista taistelun taikavoima tekee joutsenen. Näissä runohenkilöissä esiintyy aina jokin sosiaalinen vajaa-arvoisuus, kuten vanhuus, köyhyys, ryysyt, kodittomuus tai tyhmyys, mutta ratkaisevalla hetkellä paljastuu aina syvemmällä piillyt kunto.”

Joukon johtajaa adjutantti käskee siltaa purkamaan tai tarvittaessa puolustamaan sitä *”viimeiseen mieheen”*. *”Jos ryssä pääsee selustaan, niin meidät hukka vei”*. Turhaan, vihollinen on ehtinyt jo vastarannalle.

Vastarannalle ilmestyneet viholliset kuvataan luonnonvoimana, joka *”laajenee”* ja *”taajenee”* ja ensimmäisellä yhteislaukauksella kaataa kahdeksan *”parista kymmenestä”*. Runeberg liioittelee vihollisen tarkkuutta ja tehokkuutta: tulinopeus on melkoinen, harjaantunut ampuja perinteisillä musketeilla ampui noin kerran minuutissa.³³ Tarkoitus onkin synnyttää jännittävä tilanne, eikä kirjoittaa historiallisesti tarkkaa kuvausta.³⁴

Toinen yhteislaukaus, ja

”jäljellä vain viisi miestä jää / Kivääri käteen, takasin! – jo kaikki uskoi sen”.

Paitsi Sven, joka tapansa mukaan ymmärtää käskyt väärin, ja laskee pistimen, ja luo samalla vaikuttavimman ja kenties *Tarinoiden* parhaiden tunnetun hetken. Kuuluisat kuvittajat, Albert Edelfelt ja J.A Malmström ovat unohtaneet Svenin kivääristä pistiminen, kenties he tavoittelivat historiallista tarkkuutta – jääkäreillä kun oli käytössä myös pistimettömiä tussareita.³⁵ Mauri Kunnas, kaikista taiteilijoista, sentään muistanut piirtää sankarin aseeseen pistimenkin.

”Käännös kerran taas käy hältä väärin, näin / peräytymään kun käsketään hän ryntää siltaa päin”,

Sillalla Sven seisoo tyynenä ja harteikkaan, *”on kuin ennenkin”* ja huitoo sillalle peräkanaa rynnivät viholliset sillalta. Edellinen säepari on aiheuttanut erimielisyyttä ja harmia Runeberg-tutkijoille. Esimerkiksi Wrede³⁶ korostaa Runebergin anti-intellektuaalista asennetta ja vakaumusta vaiston oikeellisuuteen, mutta samaan aikaan tulkitsee Tuuvan kääntyneen sillalle tietoisesti, velvollisuus mielessään, toisaalla taas Hirn³⁷ pitää Tuuvan toimintaa itsetiedottomana ja vailla minkäänlaista kiihoketta. Nousiainen³⁸ ohittaa vallan edellisen säkeistön, ja katsoo Tuuvan käsittäneen tilanteen paremmin kuin pakoon lähteneet toverinsa. Hirnin tulkinta on parhaiten linjassa muun runon kanssa korostaessaan Tuuvan hölmöyttä, toisten tulkinta näyttäisi vaativan runon säkeistä poikkeavaa luentaa. Runeberg halusi korostaa sitä urheutta, mikä pohjimmillaan on jokaisessa suomalaisessa

³³ Lappalainen et al. 2008, 32.

³⁴ Runeberg itsekin myöntää kirjeessään sodasta muistelmat kirjoittaneelle Montgomerylle, että runollinen välttämättömyys *”tekee sen, että yksityiskohtia täytyy väliin tehostaa ja valaista, vaikka niillä ei ole täyttä historiallista oikeutusta”*. Lainausta Viljanen 1960, 252.

³⁵ Lappalainen et al. 2008, 32.

³⁶ Wrede 1988, 86, 87.

³⁷ Hirn 1942, 179.

³⁸ Nousiainen 1961, 100.

sotilaassa, kun itsesuojeluvaisto tai mikä tahansa halu on karsittu pois – ja näinhän hän tekee Svenin hahmoa rakentaessaan. Jos Sven olisi tilanteessa nähnyt tilaisuutensa uhrata itsensä maansa puolesta, sitä Runeberg ei mainitse. Nousiainen ja Wrede olettaessaan näin lukevat runoon jotakin, mitä siinä ei ole.

Tilanteen pelastaa Sandels saapuen joukkoineen paikalle. Runeberg korostaa runon olevan tyyppillinen tyyppiruno laittaessaan Sandelsin huudahtamaan: *”noin suomalainen taistelee”*, ja hänen tulonsa tyrehdyttää vihollisen hyökkäyksen, joka *”jo kääntyi pois ja taaksepäin vetäytyi verkalleen”*. Tuuvaa tämä ei kuitenkaan pelasta, *”hän on sotansa sotinut”*, saanut osuman suoraan sydämeen. Lopuksi Sandels seisahtuu Svenin ruumiin äärelle:

”Se luoti tiesi paikkansa, on pakko myöntää se’ / kenraali virkki, ’tiesihän se enemmän kuin me: / ei otsaan osunut se, ei pään heikon köyhyyteen, / parempaan sattui, rohkeaan ja jaloon sydämeen”.

Svenin kuolema on antiklimaksi, se ei ole edes traaginen.³⁹ Kuoleman hetkeä ei kuvata, ei kerrota missä vaiheessa Tuuva osuman sai tai kuka häntä ampui. Vihollinen jää persoonattomaksi, luonnonvoiman kaltaiseksi, sen vetäydyttyä *”taas tyyntä on”*. Kukaan ei varsinaisesti voita Tuuvaa, vaikka hän kaatuukin taistelussa. Tämä vertautuu Plutarkhoksen⁴⁰ kuvaukseen spartalaisesta, joka oli kuolettavasti haavoittunut taistelussa nuolen osumasta, harmittelemassa ei kuolemaansa, vaan sitä että se sattuu *”naisellisen jousiampujan”* toimesta, sekä sitä, ettei hän ehtinyt saavuttaa mitään. Tuuva sen sijaan saavuttaa sen mitä tavoittelikin, kuoleman *”eestä maan ja kuninkaan”*, vaikka ilmeisesti ilman omaa tarkoitustaan⁴¹ – sillallehan Tuuva juoksi, kun kääntyi tapansa mukaan väärään suuntaan.

Kuolema on Runebergin filosofiassa *”vapauden korkein aste”*.⁴² Kuoleminen isänmaansa hyväksi on keskeistä Runebergin näkemyksessä: isänmaa on Jumalan rakkauden ilmestys.⁴³ Svenin kuolemassa on vapaaehtoisuuden lisäksi myös viattomuutta ja se on puhdas – asiat mitä Tepora ja Jalonen⁴⁴ kuvaavat Runebergin ajan nationalismiin marttyyrimyytin vaatineen:

”Asettuneen hän näytti vain lepäämään leikistään, / vakaampi ei, vaan kalvaampi hän on entisestään.”

³⁹ Karkama 1982, 230.

⁴⁰ Plutarkhos *Moralia* 234.46.

⁴¹ Karkama 1982, 230.

⁴² Karkama 1982, 156. Wreden mukaan (2004, 3) Runeberg tosin oli *”kehno filosofi ja mitätön ajattelija”*.

⁴³ Wrede 1988, 35.

⁴⁴ Tepora & Jalonen 2019, 248-250.

Runeberg ei kiinnitä tapahtumia mihinkään tiettyyn aikaan, paikkaan tai taisteluun. Voimme päätellä ainoastaan Svenin esimiesten kautta, että nyt taistellaan vuoden 1808-1809 sodassa. Tapahtumat on haluttu usein sijoittaa Koljonvirran taisteluun, vaikka runon kuvaus päinvastoin viittaa muualle. Runeberg myöhemmin sijoitti kaksi muuta runoaan, *Sandelsin* ja *Luutnantti Zidénin* Koljonvirralle, joten voisi kuvitella, että mikäli hän olisi halunnut sijoittaa *Sven Tuuvan* kuululle Koljonvirran sillalle, hän olisi niin tehnyt. Tämän ongelma tietysti on se, ettei Svenin urhea sillan puolustus olisi ollut historiallisesti tarkka eikä linjassa myöhemmän *Sandelsin* kanssa, missä Koljonvirran taistelu kuvataan Sandelsin suureksi sotajuoneksi, joka olisi mennyt pieleen liian innokkaan sillan puolustuksen vuoksi – Koljonvirralla Sandelsin tarkoitus nimenomaan oli päästä viholliset sillan yli.⁴⁵ Tämä ei ole estänyt innokkaita historioitsijoita lukemasta runoa historialliseksi kuvaukseksi, vielä 2010 julkaistussa Suomen sotaa käsittelevän historiateoksessa tapahtuma sijoitetaan Koljonvirralle ja Sandelsin huudahdusta ”äl’ yli päästä perhanaa” esitetään kuin todella tapahtuneena.⁴⁶

Kertoo tietysti Runebergin runojen suosiosta, että niiden hahmoille on haluttu löytää historialliset vastineet – jopa niille, joille ei sellaista ole. Sven Tuuvan esikuvaksi on ilmeisesti ensimmäisen kerran esittänyt Koljonvirralla taistellutta sotamies Bångia Oscar Rancken vuonna 1864, sen kummemmin selittämättä.⁴⁷ Ilmeisesti syyksi on riittänyt se, että Bång todella taisteli Koljonvirralla, vaikka tähän yhteneväisyydet jäävätkin. Bångin roolista taistelussa ei ole yksimielisyyttä, yhden version mukaan Bång oli ajamassa vetäytyviä vihollisia takaa, ja haavoittui taistelun loppuvaiheessa⁴⁸, toisen version mukaan taas hän oli viivyttämässä vihollista, kun etuvartio vetäytyi sillan yli Koljonvirran taistelun alussa.⁴⁹

Maallikoiden ja historioitsijoiden into lukea *Tarinoita* historiallisena dokumenttina ei sinänsä ole ihmeellistä ja yllättävää, julistetaanhan Roomastakin löytyneitä muurin raunioita niiksi, minkä yli Remus hyppäsi Romulusta pilkatessaan.⁵⁰ Tulisiko *Tarinoita* lukea historiallisena kuvauksena? Tähän otti kantaa jo Runebergin aikalainen Cygnaeus:

⁴⁵ Nelsson, 2008, 151.

⁴⁶ Luoto et al. 2010, 7. Em. Käyttää Cajanderin suomennosta.

⁴⁷ Jännittäväntä Ranckenin kuvauksessa on se, että hän olisi hyvin voinut kysyä itseltään Runebergiltä Tuuvan historiallisuudesta, mutta päätti ilmeisesti yhteydestä itse.

⁴⁸ Pennanen 1982, 80.

⁴⁹ Nelsson 2008, 154.

⁵⁰ Beard 2015, 86.

”[V]alitsemalla nimeksi *Tarinat [Runeberg on]* korostanut, että mitä tosiasioihin tulee, hän ei missään nimessä halua julkaista runojaan historiallisena puheenvuorona tavanomaisessa mielessä. Ja mikäli niitä sellaisina pidettäisiin, tehtäisiin lähes yhtä suuri virhe kuin jos Kalevalasta etsittäisiin Suomen kansan poliittisen historian luotettavia lähteitä”.⁵¹

3. Sven Tuuvan oletettu esikuva: Publius Horatius Cocles

Sven Tuuvan esikuvaksi on usein mainittu antiikin Rooman sankari Horatius Cocles.⁵² Horatiuksen tarinasta on meille jäänyt maininta ainakin kolmelta antiikin kirjailijalta: Polybiuksella (n.200-118eaa)⁵³, Titus Liviuksella (59eaa-17jaa)⁵⁴ ja Dionysios Halikarnassoslaiselta (syntynyt n. 60eaa)⁵⁵. Polybius ja Dionysios kirjoittivat kreikaksi, Livius latinaksi. Teivas Oksala pitää erityisesti Liviusta Runebergin innoittajana.⁵⁶ Syynä kenties se, että hänen kohdallaan voi olla melko varma, että Runeberg on häntä lukenut, Livius kun kuuluu latinan opiskelijan ja opettajan lukemistoon, ja onpa Runeberg hankkinut tai saanut Liviuksen teoksen hyllyynsä. Edellä mainittujen kuvaukset ovat kuitenkin erilaisia, joten tarkastellaan jokaista tarkemmin erikseen.

Polybiuksella tarina Horatius Coclesista ei kytkeydy mihinkään historialliseen kontekstiin, vaan hahmo esitellään esimerkkinä kuolleesta, jota on syytä muistella, jotta elävät saavat itselleen oivan esimerkin. Tämä tapahtuu yhteydessä, jossa Polybius esittelee roomalaisten tapoja.

Polybiuksen teoksen kuudennen kirjan luvussa 55 tarinaan hypätään *in media res*, ilman sen kummempia pohjustuksia: Horatiuksen kerrotaan taistelleen kahta vihollista vastaan sillalla, ja kun hän huomasi vihollisten lisävoimien lähestyvän, käski hän tovereitaan repimään sillan rikki takanaan. Horatius pidätteli vihollisia kestävyytensä ja rohkeutensa avulla saaden samalla useita haavoja. Kun silta on hajotettu, Horatius hyppäsi aseineen ja varusteineen Tiberiin tarkoituksenaan vapaaehtoisesti uhrata itsensä Rooman puolesta – teema mikä näkyy Runebergillä ja on ajatuksena

⁵¹ Cygnaeus 2007b, 162; ks. Myös Klinge 2004, 448.

⁵² Esim. Alhoniemi 1969, 179; Klinge 2004, 421; Lappalainen et al. 2008, 237; Nousiainen 1961, 100; Oksala 2004, 149; Wrede 1988, 87. Castrénille (2011, 209) Horatius Cocles on ”roomalainen Sven Dufva”.

⁵³ Castrén 2011, 254. Polybiusta oli alettu jopa ruotsintaa Kustaa Kolmannen (1746-1792) toimesta (ibid. 255), joten ei ole mahdotonta, että Runeberg olisi hänen teoksiaan lukenut.

⁵⁴ Castrén 2011, 389.

⁵⁵ Castrénin (2011, 391) mukaan Dionysioksen historioteos *Rhomaïke arkhaiologia* on ”innostuneesti laadittu mutta historiallisesti epäluotettava”.

⁵⁶ Oksala 2004, 144. Liviuksen esikuvaksi mainitsee myös Klinge 2004, 421; Wrede 1988, 87 ja Nousiainen 1966, 102.

jo Euripideella (n.480-406eaa).⁵⁷ Polybiuksen mukaan kyseessä on tyypillinen esimerkki tarinasta, jonka avulla nuoriin voitiin iskostaa oikeanlaista henkeä.

Livius taas esittää tarinansa sen historiallisessa kontekstissa: Horatius kuuluu Rooman hieman myyttiseen kuninkaiden ajan päättymiseen ja tasavallan perustamiseen.⁵⁸ Roomalaisten karkottama kuningas Tarquinius Superbus⁵⁹ pyytää avukseen etruskikuninkaan Lars Porsennan, joka hyökkää Roomaan. Porsennan joukot valloittivat äkkiryssäällä Janiculumin⁶⁰ kukkulan ja *“olivat jo rientämässä sieltä rinnettä alas, kun taas omat miehet heittivät aseensa sekasorron vallassa”*.⁶¹ Siltaa vartioimassa ollut Horatius yritti pidätellä pakokauhuun joutuneita tovereitaan, ja siinä epäonnistuttuaan riensi sillan alkupäähän ja asettui näkyvästi taisteluasentoon, mikä yllätti viholliset. Kunniantunto saa Spurius Larciuksen ja Titus Hermiuksen, jotka ovat *“molemmat maineikkaita syntyperältään ja teoiltaan”*, rientämään Horatiuksen rinnalle. Horatius käski tovereitaan tuhoamaan sillan *“tulella ja raudalla”*, ja kun sillasta oli jäljellä enää vähäinen osa, hän käski toverinsa vetäytymään ja loi uhkaavia silmäyksiä ja solvauksia hyökkääjiä kohtaan ja torjui vihollisten heittämät keihäät kilvellään. Kun silta lopulta romahti, Horatius hyppäsi varusteineen Tiberiin ja ui vahingoittumatta turvaan tehden näin urotyön, *“jota jälkipolvien on ollut helpompi ylistää kuin uskoa todeksi”*.⁶²

Dionysios Halikarnassoslaisen kuvaus tapahtumista on kaikista eloisin ja yksityiskohtaisin, joka tarkoittaa, että hänellä on ollut paremmat lähteet kuin Liviuksella, tai sitten hän suhtautui niihin samanlaisella taiteilijan vapaudella kuin Runeberg. Dionysios asettaa tarinan samaan ajalliseen kontekstiin kuin Livius. Dionysioksen mukaan vihollinen ei ollut uhkaamassa kaupunkia äkkiryssäällä, vaan kaupungin edustalla käytiin perinteinen taistelu, jossa, Dionysioksen mukaan, Roomalaisten kokeneempi ja kestävämpi armeija ottaa yhteen tyrrealaisten ja latinaisten suuremman armeijan kanssa. Roomalaisten oikea siipi oli voitolla, mutta vasen siipi alkoi horjua sen johtajien haavoituttua. Vasemmalta alkanut pakokauhu levisi myös oikeaan siipeen, ja joukot pakenivat ainoata siltaa pitkin kaupunkiin vihollinen kintereillä. Nuori ruhtinas, Publius Horatius Cocles jäi kahden vanhemman miehen kanssa, Spurius Larciuksen ja oikeaa siipeä johtaneen Titus

⁵⁷ Tepora & Jalonen 2019, 247. Euripides oli Runebergille tuttu, käsittelihän hän sitä dosenttiväitöskirjassaan vuonna 1830 (Oksala 2004, 17).

⁵⁸ Perinteisesti tämän on katsottu tapahtuneen vuonna 509eaa (Beard 2015, 563).

⁵⁹ Lisänimi Superbus tarkoittaa ylimielistä.

⁶⁰ nykyään Gianicolo.

⁶¹ Liviuksen suomennokset Itkonen-Kaila 1994.

⁶² Liv. 2.10.

Hermiuksen kanssa puolustamaan siltaa sen eteen. Hermius ja Larcus vetäytyivät heidän kilpiensä hajottua ja pysyivät myös Horatiusta mukaansa, mutta hän pysyi siinä mihin oli aluksi jäänyt pyytäen repimään sillan rikki ja ilmoittamaan kun tämä oli tehty. Viholliset pitivät Coclesia hulluna, eivätkä enää käyneet hänen kimppuunsa, koska hänen molemmilla puolilla oli vettä ja lisäksi hänellä oli suojanaan kasaksi asti kertyneitä kuolleita ja heidän varusteitaan. Sen sijaan he tyytyivät heittelemään häntä keihäillä, kivillä ja muulla mitä käteensä saattoivat saamaan, joita Horatius heitteli takaisin. Horatius sai useita haavoja, pahimman niistä takapuoleensa. Kun hän sai ilmoituksen sillan hajoamisesta, hän haavoistaan ja vuolaasta virrasta huolimatta hyppäsi Tiberiin ja onnistui uimaan turvaan.⁶³

Runebergin Sven Tuuvassa on, jos ei suoria vaikutteita, niin ainakin samoja teemoja kuin kaikissa kolmessa edellä kuvatussa. Runebergin runojen tarkoitus on sama kuin Polybiuksella ja Liviuksella: tarjota esikuvallisia hahmoja aikalaisilleen.⁶⁴ Toisin kuin esimerkiksi Oksala ehdottaa, varsinainen innoittaja ei näytä olevan vain Livius, jolta Runeberg näyttää lainanneen ainoastaan sankarinsa asennon (Horatius astelee sillalla *”jätkähtämättä”* ja *”tanakasti”* / Sven taas seisoo *”harteikkaasti ja vakaasti”*⁶⁵) ja teeman: sillan puolustamisen.

Dionysioksen kanssa Runebergin kuvauksella on paljon enemmän yhteistä. Toisin kuin Livius ja Polybius, Dionysios tietää kertoa Horatiuksen koko nimen ja kytkee hänet osaksi muuta Rooman historiaa: Horatius on konsuli Marcus Horatiuksen⁶⁶ veljenpoika ja hänen esi-isänsä on Marcus Horatius, yksi kolmosista, jotka voittivat taistelussa Albanin kolmoset.⁶⁷ Samoin Runeberg kytkee Svenin isänsä, vanhan Kustavin sotiin osallistuneen kersantin, kautta aikaisempiin sotiin ja näin *”korostaa näkemystään sukupolvien ketjusta: Suomen sodan miehet taistelevat niin kuin isät ja esi-isät ennen heitä”*.⁶⁸ Erona tietysti se, että Dionysios korostaa Horatiuksen ylhäistä ja arvokasta syntyperää, Runeberg ottaa ihailunsa kohteeksi yksinkertaiset maalaiset, mikä on molemmille odotettavaa ja tyyppillistä.⁶⁹ Siinä missä Dionysioksen Horatiusta suojaa kaatuneet viholliset, myös Sven saa suojaa luodeilta lähimmästä vihollisestaan, eikä *”käsin moista jättiä kukistaa voitukaan”*.

⁶³ DH 5.23-24.

⁶⁴ Wrede 2004, 5.

⁶⁵ *”axelbred och styv”*. Cajanderin ja Mannisen suomennoksessa *”jäykkänä, vakaana”*. Oksalalle Sven on *”tyyni, harteikas”*. Lindholmilla yksinkertaisemmin Sven *”jäi seisomaan kannallaan kuin aina ennenkin”*. Liviuksella *”obstinatus ingenti pontem obtineret gradu”* (2.10.10).

⁶⁶ Marcus Horatius on ilmeisesti todellinen historiallinen henkilö, hänet mainitsee myös Livius (*Ab urbe condita* 2.8)

⁶⁷ *”Horatii et Curiatii”*, myös Livius kertoo heidän tarinansa (*Liv* 1.24).

⁶⁸ Alhoniemi 1969, 132; ks. myös Wrede 1988, 32.

⁶⁹ ks. Esim. Klinge 2008, 440, 443.

Tämäkin vertautuu Dionysioksen Horatiukseen, jota ei edes uskallettu haastaa käsikähmään. Molemmat pysyvät siihen mihin ovat jääneet, huolimatta toverien kehotuksista ja käskyistä. Eroa on siinä, että siinä missä Horatius syöksyy lopulta kaikissa versioissa virtaan, Sven saa vuodattaa verensä nurmelle. Kenties maankamara oli symbolisesti tärkeämpi Runebergille, ja tokkopa nimettömäksi jäänyt virta olisikaan Tiberin veroinen Svenin kaltaiselle heerokselle.

Livius nimetään usein *Sven Tuuvan* innoittajaksi kenties siksi, että Runebergillä itsellään oli Liviuksen teokset hyllyssään, ja hänen runoissaan voidaan nähdä muualla vaikutteita Liviukselta. Vaikka hän olisikin lukenut Polybiusta tai Dionysiosta, emme voi olla saada siitä varmuutta, ainakaan hän ei ole katsonut aiheelliseksi hankkia tai säästää heidän teoksiaan. *Sven Tuuvassa* toki toistuvat samat teemat, kuten kytkentä aikaisempiin sukupolviin ja *Tarinoiden* oikeanlaista moraalialia opettava luonne, ovat osa laajempaa *toposta*, joka toistuu taas muillakin kuin vain edellä mainituilla antiikin kirjailijoilla, esimerkiksi Valerius Maximuksella⁷⁰ sekä muilla, mitä jäljempänä mainitaan. Yhtymäkohdat pelkästään Liviuksen ja *Sven Tuuvan* välillä ovat kovin ohuita; Runeberg ei yksin Liviukselta saanut innoitusta, vaan hän kokosi omanlaisensa heeroksen useista eri lähteistä, joista monet ovat antiikille yleisesti tyypillisiä. Kuten Cygnaeus tämän kauniisti kuvasi: Runeberg on

*”mestari, joka on veistänyt kiveen näkemyksensä korkeimmasta jumal ‘ihmisen kauneudesta, on kerännyt vaikutteita kuvaansa varten kaikkialta, missä hänen esitettäväksi haluamansa ihanuuden piirteitä on näyttäytynyt hänen katseelleen”.*⁷¹

Suurena runoilijana Runeberg on sulauttanut ”kansainvälisen ja kansallisen perinteen elimelliseksi kokonaisuudeksi niin, että niiden yhteydestä syntyy laadullisesti uusi kokonaisuus”⁷². Vaikka Livius iskeekin tarinaa vähemmän kuin Dionysios tai Runeberg, heidän tavoitteensa ovat yhteneväiset⁷³: Livius kirjoittaa teoksensa alussa, kuinka

*”historian tutkiminen on terveellistä ja hyödyllistä ennen kaikkea siksi, että se tarjoaa meille kaikenlaisia opettavia esimerkkejä havainnollisessa muodossa. Siitä voi saada itselleen ja valtiolleen jäljittelyn arvoisia esikuvia mutta myös varoittavia esikuvia siitä, kuinka häpeälliset hankkeet saavat häpeällisen lopun”.*⁷⁴

⁷⁰ Valerius Maximus, *Facta et Dicta Memorabilia* 2.1.10.

⁷¹ Cygnaeus 2007a, 130.

⁷² Karkama 1982, 12.

⁷³ Wreden mukaan (2004, 5): ”*Helsingfors Morgonbladissa* 1832 Runeberg esitti vaatimuksen, jonka mukaan kaiken kirjallisuuden piti antaa ’puhdas ja selkeä näkemys jostakin aatteesta’”.

⁷⁴ *Liv*, esipuhe.

Eivätkä yhteydet tähän jää: siinä missä Livius ja Dionysios käänsivät Porsennan aiheuttaman nöyryyttävän tappion voitoksi - historiallinen Porsenna oli valloittanut Rooman ja tuhonnut sitä pahoin⁷⁵, myös Runeberg onnistui taikomaan ”katkeran tappiollisen, jopa osan surkean” sodan ”Suomen kansakunnan lähes voitolliseksi taisteluksi venäläistä valloittajaa vastaan”.⁷⁶ Runebergin tempu on Liviusta huomattavampi, sillä siinä missä Livius kirjoitti jo omana aikanaan myyttisestä menneisyydestä, Runeberg runoili ajoista, jonka kokijat olivat vielä hyvin paljon hengissä.

4. *Tarinat* ja antiikin ihanteet

Antiikin ihanteet ovat vahvasti esillä *Tarinoissa*, erityisesti Roomalainen *virtus*.⁷⁷ *Virtus* ei ole koherentti käsite, vaan se on muuttunut antiikin aikana ja sitä kääntäessä on huomioitava sen käyttäjä. Yleisesti sitä voi kuitenkin pitää sotilaskykyyen ja urhoollisuuteen liittyvänä käsitteenä.⁷⁸ Sananmukainen käänös on ”miehuullisuus”⁷⁹, ja vaikka kyseessä on nimenomaan miehinen hyve, en koe tässä yhteydessä ei ole tarvetta korostaa käsitteen sukupuolittuneisuutta, joten käänän sen ”urhoollisuudeksi”.⁸⁰ Urhoollisuudelle on latinassa myös toinen sana, *fortiduto*, joskin niiden semanttinen sisältö on sama niin, että *fortiduto* sisältyy *virtukseen* - sen merkitys on siis kapeampi.⁸¹ *Fortiduto* on myös sanana harvinaisempi, esimerkiksi Caesarilla ja Liviuksella se esiintyy molemmilla vain kerran.⁸²

Vaikkei Tuuva olekaan aivan tyyppillinen antiikin heeros, hänessä on kuitenkin piirteitä, mitä jo antiikissa pidettiin ihanteellisen sotilaan ominaisuuksina: Tuuva on ihanteellinen maanviljelijäsotilas⁸³, vaikka runossa hänen ei mainita palanneen viljelyn pariin sotaväkeen liittymisensä jälkeen, hänen juurensa ovat puhtaana pidetyltä maaseudulta, jonka katsottiin antiikin

⁷⁵ Castrén 2011, 209.

⁷⁶ Jussila 2004, 463.

⁷⁷ Viljanen 1960, 254.

⁷⁸ McDonnell 2006, 50, 59; myöhäisantiikin ja keskiajan teksteissä *virtus* voi viitata myös sotajoukkoon (Sarsila 2006, 26).

⁷⁹ Ciceron mukaan (2009, 100) *virtus* on nimenomaan miesten hyve, näkeehän sen jo nimestäkin (vir = mies)

⁸⁰ Tämä siitä huolimatta, että ”urhoollisuus” on myös pohjimmiltaan sukupuolittunut termi, jonka pohjalla on kantasana *uros*, joka voi merkitä myös sankaria (Häkkinen 2013, 1409). Toisin sanoen ”urhoollinen” on sanalle *virtus* oiva käänös! ks. myös Sarsila 2006, 81.

⁸¹ McDonnell 2006, 60; Marcus Porcius Caton mukaan (234-149eaa.) *Fortitudo* on *virtuksen* seuraus (Sarsila 2006, 64). Vrt myös myöhempään stoalaiseen Senecaan (k.65jaa.): ”Samoin rohkeimmat sotilaat tulevat karuilta seuduilta: kaupunkilaiset ja kotona syntyneet orjat ovat veltoja. Aurasta aseisiin siirtyvät kädet eivät kieltäydy mistään työstä, mutta voideltu ja rasvasta kiiltävät sotilas kapinoidi heti ensimmäisessä pölypilvessä.” Kirjeet Luciliukselle 51.10, suomennanut Oikarinen A. T. 2011, 122.

⁸² Sarsila 1982, 70, 130.

⁸³ Klinge 2004, 440.

Roomassa tuottavan parhaat sotilaat, ainakin mikäli on Cato Vanhempaan (234-149eaa) uskomisen.⁸⁴

Sanalla *virtus* on kahdenlainen merkitys: toisaalta se merkitsee aggressiivisuutta, hyökkäävyyttä, tai vihollisten voittamista kaksintaistelussa; toisaalta taas passiivista kestävyyttä vaaran edessä.⁸⁵ *Tarinoissa* esiintyy molempaa, ja Tuuva edustaa ennemminkin jälkimmäistä, kuten *virtus* yleensä ymmärrettiin vanhimmissa säilyneissä antiikin teksteissä.⁸⁶ Edellä huomasimme kuinka Dionysioksen kuvauksessa Horatius onnistuu pitämään paikkansa nimenomaan kestävyytensä kuin aggressiivisuutensa ansiosta. Tuuva, kuten hänen esikuvansa, jää ja pysyy paikallaan, ominaisuus mitä ylistetään useissa antiikin teksteissä: Herodotoksen mukaan lakedaimonilaiset tekevät aina sitä mitä käsketään, ja heitä käsketään aina ”*taistelemaan mitään ihmispaljoutta vastaan pakenematta ja jäämään paikoilleen joko voittaen tai kuollen*”.⁸⁷ Spartalaisten urheus oli jo antiikissa niin tunnettua, että Galenoskin saattoi huomauttaa siitä ohimennen kertoessaan erään pallopelin terveydellisistä hyödyistä: ”*spartalaiset [eivät] olleet mahtavia siksi, että juoksivat kaikkein nopeimmin, vaan siksi, että he uskalsivat pystyä paikallaan*”.⁸⁸ Roomalaisista taas Sallustius kirjoittaa: ”*kuinka taistelun päätyttyä saatiin nähdä, millaista rohkeutta ja uljuutta Catilinan sotajoukko oli osoittanut. Melkein kaikki kaatuneet näet lepäsivät samalla paikalla, jolla he kamppailun kestäessä olivat elävinä seisseet*”.⁸⁹ Merkille pantavaa on, että Catilinan sotajoukko oli yrittänyt vallankaappausta Roomassa, mutta kuolemalla kuten roomalaisen kuului, he saavat sentään jotain anteeksi. Myös Sokrates sai aikalaisiltaan paljon anteeksi sillä, että hän oli sotasankari, joka Delionin taistelussa (424eaa.) ateenalaisten joukkojen paosta huolimatta asteli taistelutantereella rauhallisesti näyttäen mieheltä, ”*joka pitäisi uljaasti puoliaan, jos joku uskaltaisi käydä hänen kimppuunsa*”.⁹⁰ Lisää esimerkkejä löytyy pilvin pimein, esimerkiksi Plutarkhos on teossarjaansa *Moralia* tallentanut Spartalaisten sanontoja, joista voidaan nostaa vaikkapa Agesilaus Toisen (Spartan kuningas, n.398-360eaa) lausahdus, jonka mukaan sota ei tarvitse niitä, jotka juoksevat karkuun, vaan heitä, jotka pysyvät paikoillaan.⁹¹ Edellä mainituista Runebergillä itsellään

⁸⁴ McDonnel 2006, 57.

⁸⁵ Sarsila 2006, 15.

⁸⁶ McDonnel 2006, 62.

⁸⁷ Herodotos *Historiateos* 7.104. Myös Herodotos oli Runebergille tuttu, ja häntä Runeberg oli lainannut ainakin runossaan Adlercreutz (Klinge 2004, 421; Viljanen 1960, 252).

⁸⁸ *De parvae pilae exercitio* 906, käänös Ahonen 2019, 231.

⁸⁹ Sallustius, *Catilinan salaliitto*, luku 61. Käänös Itkonen 1963, 56.

⁹⁰ Platon *Pidot* 221a.

⁹¹ Plutarkhos *Memoralia*, 210.34.

on ollut omassa kirjastossaan ainakin Herodotoksen ja Sallustiuksen teokset, ja onpa hän sepittänyt runon vallan tästä teemasta: runossa *Vanha Hurtig*⁹² nimihenkilö toteaa:

”selvin pääsy pälkähästä tuosta / seista paikallansa vaan / ken sen tempun oikein oivaltaa / juoksun jättää järkiään jo saa”.

Runebergiä tarkastellessa ei kuitenkaan parane jäädä pelkästään *virtukseen*. Voidaan huomioida myös käsitteet *audacia* ja *animus*. Ciceron mukaan *virtus* vaatii tietoista toimintaa.⁹³ Vaistonvaraisesti toimiva Tuuva ei siis ole urhoollinen siinä mielessä miten Cicero *virtuksen* ymmärtää. Tuuva voikin omata *virtusta* epäluotettavamman, vaikka kuitenkin kiitettävän, sisäsyntyisen *animuksen*, jonka voi kääntää vaikkapa uljaudeksi. *Tarinoissa* tapaamme myös luonteenpiirteitä, joista antiikissa käytettiin sanaa *audacia*, joka kääntyy yhtä lailla vaikkapa rohkeudeksi, joka voidaan ymmärtää myös negatiiviseksi huimapäisyydeksi, uhkarohkeudeksi tai jopa röyhkeydeksi.

5. Vertailuja muihin *Tarinoiden* runoihin

Sven Tuuva oli Runebergin ensimmäisiä runoja, joita hän sepitti kokoelmaa varten keväällä 1848.⁹⁴ Kaksi vuotta myöhemmin syntyi mm. *Luutantti Zidén* ja *Sandels* ja *Kaksi Rakuunaa*. Koska *Tarinat* näyttäytyvät ”moraalitraktaattina, jossa jokainen runo tuo esiin jonkin keskeisen hyveen muunnoksen”⁹⁵, katson, että näitä neljää eri runoa kannattaa tarkastella rinnan, sillä jokaisessa niissä esitetään jokin urhoollisuuteen liittyvä hyve. Jokaista edellä mainittua yhdistää myös se, että niissä kaikissa tapahtuu tunnustaminen. Runeberg on poikkeuksellinen siitä, että hänen runoissaan tunnustaminen tapahtuu yli luokkarajojen: *Sandels* tunnustaa yksinkertaisen talonpoikaissoturin, Tuuvan, uljauuden, *Sandelsin* nimikkorunossa joukot tunnustavat johtajansa urheuden, runossa *Kaksi Rakuunaa* vertaiset tunnustavat toistensa rohkeuden, ja *Zidénissä* johtaja joukkonsa reippauden ja joukot johtajansa urheuden seuraamalla tätä kuolemaan.

⁹² *Gamla Hurtig*, Cajanderin ja Mannisen suomennoksessa nimellä *Hurtti ukko*. Tässä käytetty Mannisen käännöstä, joka tavoittaa mielestäni idean parhaiten.

⁹³ Sarsila 1982, 100.

⁹⁴ Runot *Pilven veikko* ja *Kuoleva soturi* ovat reilusti aikaisempia (sepitetty jo 1834-35), ja ne eroavat niin tyyliältään kuin teemaltaankin muista *Tarinoiden* ensimmäisen osan runoista. (Wrede 1988, 46).

⁹⁵ Klinge 2004, 462. Ks. myös Jokinen et al. 2019, 35.

5.1 Sandels

Runo *Sandels* on yhdenmukainen Sven Tuuvan kanssa, niiden rakenne ja tyyli on samanlainen; alku poikkeaa vahvasti keskiosasta, ja ”vihdoin viimeisissä säkeistöissään [runo] päätty loistavaan apoteoosiin”.⁹⁶ Runo sijoittuu Koljonvirran taisteluun (27.10.1808), ja sen alussa tapaamme Sandelsin lounastamassa pastorin kanssa, kun hänelle tuodaan tieto venäläisten hyökkäyksestä. Tähän Sandels vastaa ”hän [siltaa puolustava eversti] tunnin, puolisen kestää saa”.⁹⁷ Seuraavana paikalle saapuva adjutantti syyttää Sandelsia pelkuriksi, johon Sandels reagoi naurahtaen, kääntää satuloida hevosensa ja lähtee taistelukentälle ja tarkastelee tilannetta vallilta altistaen itsensä vihollisen tulitukselle⁹⁸ kuin Napoleon⁹⁹ konsanaan.

Koljonvirran taistelun yksi myyteistä on se, että Venäläiset aloittivat hyökkäyksensä kello kaksitoista, vaikka tulitauon olisi pitänyt kestää yhteen saakka.¹⁰⁰ Tätä Runeberg on käyttänyt runossaan hyväkseen asettamalla Sandelsin tilanteeseen, jossa hän kieltäytyy käskemästä hyökkäystä venäläisiä päin, koska hän on (runossa) siinä uskossa, että tulitauon tulisi päättyä vasta kello yksi. Sandels asettaa alttiiksi itsensä lisäksi sotajoukkonsa ja kenties koko sodan kulun ”pitääkseen yllä jotakin sellaista, mikä on korkeampaa kuin hänen yksityinen kunniansa: sopimuksen loukkaamattomuutta, välipuheen pyhyttä, sanalla sanoen absoluuttista oikeutta, joka on kaiken inhimillisen yhteiselämän ehto ja peruste”.¹⁰¹

Runossa Runeberg haluaa korostaa sopimuksista kiinnipitämisen tärkeyttä – Sandels on tehnyt sopimuksen, jonka mukaan tulitauko lakkaa vasta yhdeltä, joten hän ei aloita omia toimiaan ennen

⁹⁶ Hirn 1942, 171.

⁹⁷ Runeberg näyttää yhdistävän runoonsa tapahtumia myöhemmistä taisteluista (Rajala 2020, 285): kun 5.7 Hörneforsissa Sandelsin ruokailu keskeytettiin tuomalla hänelle tieto Venäläisten hyökkäyksestä, hänen kerrotaan todenneen ”vartioston on puolustauduttava tarmokkaasti” (Colliander 1944, 266).

⁹⁸ hieman ironisesti Runeberg laittaa Sandelsin motiiviksi saman, mikä todella aiheutti toisen sotasankarin, Joachim Zachris Dunckerin, kuoleman. Hörneforsin taistelussa (5.7.1809) Duncker oli asettunut miehineen suojaan lautatapulin taakse, kun ohi ratsastanut Sandels tokaissut hänelle ”mitä, pelkääkö everstiluutnantti?” (Colliander 1944, 267). Tämä ”loukkaava kysymys haavoitti Dunckeria sydänveriin saakka” ja huolimatta perääntymiskäskystä hän pysyi paikallaan, kunnes venäläiset saartoivat hänet. Kieltäytyttyään antautumisesta hän kaatui ”kuulan lävistämänä” (Hartman 1902, 17). Holm (1977, 107) ei sananvaihtoa mainitse, vaan kertoo Dunckerin perääntyneen taistellen ja tokaisseen ”Vaikka pohjalaiset juoksevat, minua ei kuitenkaan saada siihen. Minä noudatan määräyksiä ja vetäydyn taistellen kaikkiin voimin. Runebergin Dunckeria kuvaava runo on nimeltään *Heinäkuun viides päivä*, joka sisältyi *Tarinoiden* toiseen osaan.

⁹⁹ Viljanen 1960, 253; Alhoniemi 1969, 175.

¹⁰⁰ Taistelupaikalla ollut Holm kertoo (1977, 76) seuraavaa: ”Iisalmen kirkolla Brusin tapasi venäläisen adjutanttin, joka ilmoitti, että aselepo oli jo kulunut loppuun. Edellisen väitteeseen, että kello ei ollut vielä enempää kuin 12, ei kiinnitetty mitään huomiota.” Sandels itse ilmoituksessaan kertoo hyökkäyksen alkaneen ennalta sovitusti eli kello 12 (Nelsson 2008, 153).

¹⁰¹ Hirn 1942, 201-202.

kuin sovittu aika on kulunut loppuun. Sotaa ei sovi voittaa kepulikonstein, mikä saattaa olla vastauksena Lauri Viljasen¹⁰² ihmettelyyn siitä, miksei *Tarinoissa* kuvata lainkaan Olli Tiaisen¹⁰³ kaltaisia sissisotureita.

Sandelsissa on myös toinen juonne: syytös pelkuruudesta ja sen takia Sandelsin asettuminen tarpeettomasti vaaralle alttiiksi. Hänellähän oli jo sotasuunnitelma tiedossa: päästää venäläiset kapean sillan yli ja sen jälkeen ajaa heidät pistinhyökkäyksellä takaisin virtaan.¹⁰⁴ Venäläisten runossa esitetty odotettua aikaisempi hyökkäys ei muuta kuin vastahyökkäyksen ajankohtaa aikaisemmaksi¹⁰⁵, ei Sandelsin sitä varten tarvitsisi asettaa itseään vaaralle alttiiksi, eikä historiallinen Sandels näin tehnytkään.¹⁰⁶

Pelkkä oivallisesti toteutettu sotajuoni ei kuitenkaan riitä Runebergille, vaikka oivia esimerkkejä sellaisista tästä sodasta olisi esimerkkinä tuleville sotilasjohtajille, kuten Holmin kuvaus Dunckerin vetäytymisestä Kuopion taistelussa Jynkän vartiostosta, johdon unohdettua käskeä häntä irtautumaan.¹⁰⁷ Runeberg ei kuitenkaan ole kirjoittamassa opasta tuleville upseereille, vaan tarinoita opiksi oikeista tavoista ja ihanteista. Siksi syytös pelkuruudesta saa Sandelsin keskelle toimintaa miestensä nähtäville kuin Caesar konsanaan, joka niin kutsutussa Nerviläistaistelussa tempaisi sotamieheltä itselleen kilven ja syöksyi etulinjaan kannustamaan joukkojaan.¹⁰⁸ Runebergille oli tyypillistä hakea *Tarinoihinsa* lisää ”draamallista eloa” antiikin tarinoista.¹⁰⁹ Sandelsin joukot antavat runon lopussa tunnustuksen johtajansa urheudelle: ”hurraa urhealle kenraalillemme!” kajahtaa joukkojen huuto.¹¹⁰

5.2 Luutnantti Zidén

Luutnantti Zidén sijoittuu samaan Koljonvirran taisteluun kuin edellä kuvattu Sandels. Tarinan sankari, luutnantti Zidén on historiallinen hahmo, josta ei tiedetä muuta varmaa kuin se, että hänet on merkitty armeijan rulliin Halikon komppanian vääpelinä, joista selviää hänen myös todella

¹⁰² Viljanen 1960, 253; Alhoniemi 1969, 175.

¹⁰³ Tiainen oli talonpoika Nurmeksesta, jonka johtamat talonpoikaisjoukot estivät venäläisiä valtaamasta heidän kotiseutunsa kesällä 1808. (Hårdstedt 2007, 254).

¹⁰⁴ Nelsson, 2008, 151.

¹⁰⁵ Historiallisesti Sandelsin vastaisku alkoi vasta neljältä, kun venäläiset olivat aloittaneet hyökkäyksensä kahdeltatoista (Lappalainen et al. 2008, 237). Runossa esitetty dramaattinen kellon vilkuilu on siten pelkkää liioittelua.

¹⁰⁶ Lappalainen et al. 2008, 234.

¹⁰⁷ Holm 1977, 22.

¹⁰⁸ Caesar *Gallian sota* 2.25.

¹⁰⁹ Viljanen 1960, 252.

¹¹⁰ ”Hurra för var tappra general!”, käänös tässä tekijän. Sana *Tappra* on kääntynyt Oksalalla ”Jaloksi”, Mannisella ja Lindholmilla ”uljaudeksi” ja Cajanderilla ”urhakaksi”.

kaatuneen Koljonvirran taistelussa.¹¹¹ Tunnettu sankari hän ei kuitenkaan ilmeisesti ollut ennen kuin Runeberg hänestä teki sellaisen.¹¹² Ei tiedetä, mistä Runeberg on saanut päähänsä tehdä Zidénistä sankaria, häntä eivät hänen käyttämänsä historiateokset mainitse.¹¹³

Runo on syntynyt samaan aikaan *Sandelsin* kanssa 1848 ja on kuulunut pitkään *Tarinoiden* suosituimpiin runoihin.¹¹⁴ Hahmona Zidén on yksipuolinen: upseeri, joka ei välitä äkseerauksesta, vaan johtaa edestä, juosten innolla taistelun tiimellykseen luottaen miestensä seuraavan esimerkkiään. Mikään Sandelsin veroinen sotajuonija Zidén ei ole, hänen ”rohkeus on juosta kuulia päin”¹¹⁵. Zidénin ainoa motivaatio on olla vihollisen kimpussa ensimmäisenä, ja se koituukin hänen ja hänen johtamiensa miesten kohtaloksi: ”*oli kärkenä joukko Vaasan, / ja sen tuli korjasi pois*”, eikä ”*kukaan jäänyt jälkeen, / sai sankarikuoleman tään*”. Näin tokaisee vanha korpraali Zidénille, kun tämä kuolemaa tehdessään ihmettelee, mihin hänen miehensä ovat jääneet. Miehet tunnustavat Zidénin rohkeuden seuraamalla häntä kuolemaan, ja Zidén vuoroin tunnustaa miehien urheuden: ”*Hurraa, sepä vikkellä veto! Kuin herrat me kuolemme nyt!*”. Vaikka kuvaus on historiallisesti tarkka siinä, että Koljonvirran taistelu todella ratkesi rohkeaan pistinhyökkäykseen, Runeberg liioittelee, sillä kaikki vaasalaisista eivät olleet kaatuneiden joukossa.¹¹⁶ Vaikka historioitsijat ovat kritisoineet Runebergin runoutta siitä, että hän liioittelun usein puhuu pistinhyökkäyksistä¹¹⁷, kuvauksessa on sikäli perää, että pistinhyökkäysten edessä toinen osapuoli yleensä väistyi.¹¹⁸ Runebergin tapa pitää pistinhyökkäyksiä ratkaisevana on myös linjassa sodan kokeneiden kokemusten kanssa: aikalaiskuvauksissa kerrotaan, miten venäläiset eivät tavallisesti hätkähdä tulituksessa, mutta vetäytyvät mikäli heidän päälleen ”syöksy suin päin”¹¹⁹, ja myös sodasta muistelmansa kirjoittanut Holm toteaa, että kaikki voitot tapahtuivat ”aina pistimillä”.¹²⁰ Pistinhyökkäykset eivät eroakaan paljon Runebergin ihailemista antiikin taisteluista.

Zidénin päätöntä rynnistämistä voi pitää samanlaisena urheutena kuin Tuuvan itsepäisyyttä, ja se toimii *Sven Tuuvalle* vastinparina: toisessa kuvataan sotilaille tärkeää kykyä pitää paikkansa,

¹¹¹ Wirilander 1953, 97.

¹¹² Wrede 1988, 76. Wreden mukaan Zidén todellisuudessa oli vänrikki, eikä väpeli kuten rulliin oli merkitty tai luutnantti, jollaiseksi Runeberg on hänet ylentänyt.

¹¹³ Wrede 1988, 77.

¹¹⁴ Wrede 1988, 46, 76.

¹¹⁵ Jokinen et al. 2019, 46.

¹¹⁶ Lappalainen et al. 2008, 236.

¹¹⁷ Nousiainen 1960, 252.

¹¹⁸ Lappalainen et al. 2008, 28.

¹¹⁹ Colliander 1944, 188.

¹²⁰ Holm 1977, 78.

toisessa rohkeutta rynnätä vihollista päin. Zidénin urhoollisuus on kenties urheutta siten kuten se nykyään ymmärretään: rohkeutta käydä nopeasti päin vihollista. Urhoollisuutta voi olla myös hitaus ja rauhallisuus, mitä Tuuva ja Sandels osoittavat.¹²¹ Sen kummempia motiiveja ei runossa Zidénille anneta, hänen rohkeutensa vaikuttaa jopa päättömältä. Sitä ei voi pitää julkeana *audaciana*, mutta kenties se on uhkarohkeutta sanan positiivisessa merkityksessä. Tai kenties kyse on enemmän Tuuvan kaltaisesta, sisäsyntyisestä uljaudesta, *animasta*, jota Runeberg arvosti enemmän sen teeskentelemättömyyden vuoksi.¹²²

5.3 *Kaksi Rakuunaa*

Runo *Kaksi Rakuunaa* on runoiltu 1847.¹²³ Runossa toverukset lapsuudesta asti, Stool ja Luoti, ovat rakuunoita, jotka kisailevat keskenään urheudesta. Stool haavoittuu ja joutuu sairaalaan, ja sillä aikaa Luoti ansaitsee mitalin. Palattuaan Stool haluaa osoittaa olevansa toverinsa veroinen, ja partioretkellä Luotin kanssa Stool käy yksin päin viittä kasakkaa, eikä Luoti voi muuta kuin seurata toveriaan taisteluun. Taistelun tiimellyksessä Luotia ja Stool pelastavat vuoroin toisensa ja ajavat kasakat pakoon, ja siinä tohinassa Luoti haavoittuu käteen. Lopussa tapahtuu tunnustus, Luoti vaatii kunniamerkkiä Stoolille.

Runeberg ei tässä ota vaarin Cornelius Nepoksen teoksesta löytyvää sanontaa: ”varovaisen sotilaan äiti ei juuri joudu itkemään”¹²⁴, vaan tekee Stoolista melkoisen hurjapään, joka syöksyy päin ylivoimaista vihollista, vain ylittääkseen toverinsa urotyöt. Kuten monille muillekin, myös Stoolille ja Pistolille on yritetty etsiä historiallisia esikuvia. Runebergin käyttämällä lähteellä, Montgomeryllä esiintyykin Kuopion komppanian sotilaat Djerf ja Stolt, ja myös muita esikuvia on esitetty.¹²⁵ Antiikin lähteistä todennäköisenä on pidetty Caesarin *Gallian sodan* kuvausta sadanpäälliköistä Titus Pullo ja Lucius Vorenius.¹²⁶ Kuten Pistol ja Stool, myös Pullo ja Vorenius kiihottavat kilpailussa toisiaan urotöihin, ja huolimatta keskinäisestä vihastaan myös tarvittaessa saapuvat toisen avuksi. Vaikka

¹²¹ Beardin (2015, 182) esimerkki ”hitaasta urhoollisuudesta” on roomalainen sotapäällikkö Fabius Maximus, lisänimeltään *Cunctator* (vitkastelija), joka kieltäytyi ryhtymästä suoraan taisteluun Hannibalia vastaan toisessa puunilaissodassa, ja sen sijaan kulutti tämän voimia sissisodalla. *Cunctatorista* esimerkiksi myös Livus *Ab urbe Condita* 21.18.

¹²² Hirn 1942, 179.

¹²³ Rajala 2020, 271.

¹²⁴ Nepos 1963, 54. Suomennos Marja Itkonen. Runeberg taatusti oli lukenut teoksen, joka hänellä oli hyllyssään ja sen suomennoksen esipuheessa mainitaan: ”kaikki latinan lukijat kouluissa tuntevat Cornelius Nepoksen teoksen”.

¹²⁵ Wrede 1988, 118; Nousiainen 1961, 143.

¹²⁶ *Gallian sota* 5.44.

kenties Pullo ja Vorenius keskinäisen kunnioituksensa lisäksi vilpittömästi vihasivat toisiaan, on Runebergin sankarit tovereita, jotka lopussa tunnustavat toistensa urheuden.

Caesarin kuvauksessa Pullo ja Vorenius syöksyvät urotöihin puolustaessaan piiritettyä leiriä, ja Stool ja Pistol taas ollessaan keskenään partioimassa. Nämä ovatkin tilanteita, missä antiikin Rooman sotajoukoissa oli mahdollista ansaita mitalia ja muuta kunniaa, sillä perinteisissä rivitaisteluissa ei vastaavista teoista Polybiuksen mukaan¹²⁷ palkittu, ja vaikeahan se oli vielä 1800-luvunkin massataistelussa yksittäisiä urotekoja todistaa. Antiikin sotilasihanteista runossa on selkeimmin esillä urhoollisuuden lisäksi kateuden nostattama yltiöpäisyys, *audacia*. Kateellisuutta onkin pidetty runon kantavana teemana, Cygnaeuksen mukaan Runeberg on tästä ”kateuden katalalle alholle” rakentuvasta teemasta sepittänyt huikean runon.¹²⁸

5.4 Antiikin urhoollisuus muualla *Tarinoissa*

Edellisistä esimerkeistä näkyy, että antiikin urheuden ihanne, ja sen muunnelmat ovat vahvasti esillä *Tarinoissa*. Kantava teema on myös tunnustus, mikä Runebergillä menee sodassa myös luokkarajojen yli. Tämän taustalla lienee Runebergin uskonnollinen asennoituminen, hän ei tee eroa ylhäisten ja alhaisten välillä, vaan sotajoukossa vallitsee ”uljuuden demokratia”.¹²⁹

Tarkasteluun voi myös ottaa *Tarinoiden* toisen kokoelman runon *Maaherra*, jossa käsitellään siivilirohkeutta. Maaherra Wibelius uhmaa Venäjän pääkenraalia ja laskee kätensä ruotsin lakikirjan päälle kuin Rooman tarujen Mucius Scaevola, joka asettaa kätensä hiilipannuun Roomaa uhanneen etruskikuninkaan, Lars Porsennan edessä, ja saa teollaan kuninkaan luopumaan kaupungin valtauksesta.¹³⁰ Wibeliuksen ei sentään tarvitse uhrata kättään, mutta vaikutus on sama: kenraali tunnustaa maaherran vertaisekseen ja peräännytty vaatimuksissaan.

Tarinoissa on myös runoja, joissa tunnustus hylätään urheuden puutteen vuoksi. Runossa *Torpan tyttö* tyttö hylkää sulhasensa, kun hänelle selviää tämän välttäneen taistelua sen sijaan, että olisi siinä uhrannut itsensä yhteisön hyväksi.¹³¹

¹²⁷ *Historia*, 6.39.

¹²⁸ Wrede 1988, 117.

¹²⁹ Alhoniemi 1969, 169, 176.

¹³⁰ *Ab urbe condita* 2.12-13.

¹³¹ Suomalaisesta marttyyrikuolemasta esim. Tepora & Jalonen 2019, 247.

Kunniaa tehdään myös vihollisille, oma runonsa on omistettu venäläiselle kenraalille Jacob Kulneville. Vihollista on syytä ylistää, sillä sen urhoollisen korostaminen korostaa samalla myös omaa urhoollisuutta.¹³²

6. Lopuksi

Se, miten runo *Sven Tuuva* näyttäytyy ja miten sitä voi tulkita, riippuu kontekstista. Yksinään runo on kepeä, hauska, jopa farssimainen kuvaus hieman höhlästä sotilaasta, joka lopussa paljastuu joukon urheimmaksi, vaikkakin vahingossa. Kenties Runeberg haluaa esittää, miten suomalainen sotilas on pohjimmiltaan uljas. ”Pohjimmiltaan” hyvin konkreettisesti mielessä, Runeberg kun esittää Tuuvan sotilaana, jolla ei juurikaan ole järkeä tai intohimoja. Kenties karkuun lähteneillä Tuuvan tovereilla olivat liiaksi maalliset asiat mielessään.

Suhteessa samaan aikaan syntyneeseen runoon *Viapori*, jossa käsitellään Viaporin linnan antautumista maanpetoksena, *Sven Tuuva* muuttuu suomalaisen sotilaan ylistykseksi.¹³³ Sotilaan, joka kärsii, taistelee ja kuolee siinä missä ylempi johto pettää joukkonsa ja häpeällisesti antautuu.¹³⁴

Suhteessa taas muihin runoihin huomaamme toistuvia teemoja, joista yksi on urhoollisuuden korostaminen. Runebergillä on myös silmää urhoollisuuden erilaisille ilmentymille, ja eri runot käsittelevätkin urhoollisuuden erilaisia ilmenemisiä: urhoollisuutta pysyä paikallaan (*Sven Tuuva*), urhoollisuutta käydä vihollista päin (*Luutnantti Zidén*), päällikön urhoollisuutta jakaa joukkojensa kohtaamat vaarat (*Sandels*) sekä myös ongelmallisempia urhoollisuuden ilmentymiä, kuten runon *Kaksi rakuunaa* kateudesta nouseva kunnianhimo. Unohtamatta siviilirohkeutta (*Maaherra*) tai naisten roolia sodassa ja heidän urheuttaan (*Torpan tyttö* ja *Lotta Svärd*).

Miksi Sven Tuuvan sitten täytyi kuolla? Tämä oli tutkimustani ohjaava ja motivoiva kysymys, joka, huolimatta huolellisesta paneutumisesta Runebergin filosofiaan ja *Tarinoihin* jäi vaille vastausta. Tämä ei Wreden mukaan ole ihme, sillä romanttisen idealismin, idealistisen etiikan ja estetiikan kasvattina Runebergin ajattelu eroaa nykyajan ”maallistuneen lukijan” ajattelusta.¹³⁵ Vielä 60-

¹³² Sarsila 1982, 76.

¹³³ Nousiainen 1961, 96.

¹³⁴ Jälkiviisaasti nykylukijalle Viaporin linnan komentajan päätös antautua oli oikea, sillä toivoa avusta ei ollut, joten antautumalla säästettiin rutkasti ihmishenkiä. Myös Runebergillä olisi ollut varaa jälkiviisauteen kirjoittaessaan neljäkymmentä vuotta sodan päättymisen jälkeen.

¹³⁵ Wrede 2004, 5.

luvulla Lauri Viljaselle *Tarinoiden* maailma edusti pysyvämpää ja yleismaailmallisempaa ajattelua kuin kirjoitushetken lukijoita viihdyttänyt *Tuntematon sotilas*.¹³⁶ Molemmat ovat oikeassa: nykylukijakin voi nähdä *Tarinoissa* yleismaailmallisia ja, historiallisesta perspektiivistä ikuisia teemoja: onhan Runeberg ammentanut antiikin teoksista teemoja, joita hänen aikalaisensa, ja osin myös nykylukija voi hyväksyä, ihaila ja ymmärtää. *Tarinoissa* on myös teemoja, jotka ovat nykylukijan kannalta outoja, kuten toistuva uhrikuoleman ihannoiti, kuolemista vain kuoleamisen vuoksi. Ajattelutavan muutos näyttää palautuvan maailmansotiin, esimerkiksi Tito Collianderin kuvaus vuoden 1808-09 sodasta on huomattavasti negatiivisempi ja realistisempi kuin sodan kokeneen Holmin muistelmat, Runebergin *Tarinoista* puhumattakaan. Tätä vasten Viljasen *Tarinoiden* ylistys tuntuu oudolta: toisen maailmansodan lopun Saksassa taistelun jatkamista yritettiin oikeuttaa ajatuksilla, jotka eivät juuri eroa niistä, mitä Runebergin *Tarinoissa* tuodaan esille¹³⁷; asia minkä sodan kokeneena Viljasen kuvittelisi tietävän. Tästä huolimatta *Tarinat* ovat mielenkiintoinen tutkimuskohde siitä, miten Suomessa tällainen ajattelu kehittyi eikä täysin kadonnut maailmansodan kauhujen myötäkään.

Ajat ja ajattelu muuttuivat, minkä voi lukea Väinö Linnan *Tuntemattomasta sotilaasta*: ensimmäisenä kuolee Kapteeni Mielonen, joka marssii suon yli huutaen ”hakkaa päälle”¹³⁸ kuin vanhan ajan hakkapeliitta konsanaan, jolle ei uudessa maailmassa ja sodassa ole enää sijaa. Vanhaan ei ole paluuta, ja Tuuvan kuolema jää, jos ei mysteeriksi, niin nykylukijalle oudoksi, vaikka kuinka lähestyisi *Tarinoita* avoimin mielin. Antiikin tutkimus ja antiikin tarinoiden lukeminen Runebergin rinnalle auttaa kuitenkin ymmärtämään, mikä Runebergiä innoitti.

¹³⁶ Viljanen 1960, 250.

¹³⁷ Kershaw 2011, passim.

¹³⁸ Linna 2000, 90. Vastaavaa symboliikkaa voi nähdä myös Pekka Parikan ohjaamasta elokuvasta *Talvisota* (1989), jossa ensimmäisenä surmansa saa sisällissodan veteraani Yrjö Alanen, joka ei ymmärrä sodankäynnin olevan nyt erilaista. (Elokuvan pohjana olevassa Antti Tuurin kirjassa tätä hahmoa tai kohtausta ei ole).

8. Lähteet

8.1 Lähdekirjallisuus

Cicero, Marcus. T & Rissanen Veli-Matti, *Keskusteluja Tusculumissa*. Jyväskylä: Faros-kustannus oy 2009.

Dionysios Halikarnassoslainen, *The Roman antiquities of Dionysius of Halicarnassus: in seven volumes. 3, [Books V-VI, 48]*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1971.

Galenos, & Ahonen, Marke, *Lääkäriin kirjoituksia sielusta*. Basam Books, 2019.

Hegel, Georg W. F, *Oikeusfilosofian pääpiirteet, eli, Luonnonoikeuden ja valtiotieteen perusteet*. Oulu: Pohjoinen, 1994.

Herodotos, *Historiateos 1-2*. Porvoo: WSOY, 1997.

Holm, Carl. J. & Ingervo Arto & Ingervo Kirsti, *Muistiinpanoja Suomen sodasta 1808-1809*. Espoo: WSOY, 1977.

Kunnas, Mauri & Kunnas, Tarja, *Koiramäen Martta ja Runeberg*. Keuruu: Otava, 2005.

Livius, Titus, & Itkonen-Kaila, Marja, *Rooman synty = Ab urbe condita I-II*. WSOY, 1994

Platon, "Pidot". Teoksessa Thesleff, Holger & Anhava, Tuomas & Hintikka, Jaakko & Itkonen-Kaila, Marja (toim.) *Platon Teokset 3*. Helsinki: Otava, 1999.

Plutarkhos, *Moralia, volume III*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1931.

Polybius, *The rise of the Roman Empire*. Penguin, 1979.

Runeberg, Johan, L & Cajander, Paavo, *Vänrikki Stoolin tarinat*. Helsinki: Otava, 1929.

Runeberg, Johan, L & Manninen, Otto, *Vänrikki Stoolin tarinat*. Juva: WSOY, 1987.

Runeberg, Johan, L & Lindholm, J. (2007). *Vänrikki Stålin tarinat*. Helsinki: WSOY, 2007.

Runeberg, Johan L & Oksala, Teivas, *Fänrik Ståls sägner = Vänrikki Stoolin tarinat*. Espoo: Artipictura, 2008,

Sallustius & itkonen, Marja, *Catilinan salaliitto*. Porvoo: WSOY, 1963.

Seneca, Annaeus L. & Oikarinen, Antti T, *Kirjeet Luciliukselle*. Tallinna: Basam Books, 2011.

Tacitus, Cornelius. & Pekkanen, T, *Germania*. Tallinna: Gaudeamus, 2018.

Tacitus, Cornelius. & Hidén, Karl J, *Agricola*. Helsinki: WSOY, 2004.

8.3 Tutkimuskirjallisuus

Alhoniemi, Pirkko, *Isänmaan korkeat veisut*. Helsinki: SKS, 1969.

Beard, Mary, *SPQR*. London: Liveright, 2015.

Colliander, Tito. *Heinäkuun viides päivä: J. Z. Duncker ja Savon prikaati*. Porvoo: WSOY, 1944.

Cygnaeus, Fredrik, *Fänrik Ståls sägner*. Helsinki: Finska Litteratur-sällskapet, 1861.

Cygnaeus, Fredrik, "Protesti ruotsalaista arviota vastaan koskien *Vänrikki Stålin Tarinoita*". Teoksessa Berger, Martti (toim.). *Fredrik Cygnaeus – Kirjoituksia kirjallisuudesta 1837-1874*. Firenze: Artemisia, 2007a.

Cygnaeus, Fredrik, "*Vänrikki Stålin tarinat – tarkasteluja*". Teoksessa Berger, Martti (toim.). *Fredrik Cygnaeus – Kirjoituksia kirjallisuudesta 1837-1874*. Firenze: Artemisia, 2007b.

Dietrichson, Lorentz, Juhan Ludvig Runeberg. *Ett Skaldeportätt*". Teoksessa *J.L. Runeberg och Fänrik Ståls sägner*. Stockholm: Albert Bonnier, 1864.

Grotenfelt, Ossian, "Förteckning öfver Runebergs privata bibliotek". *Svenska Litteratursällskapet i Finland "Förhandlingar och uppsatser"*. No. 18, 1904. Haettu 13.07.2020
<https://archive.org/details/frhandlingaroch00unkngoog/page/n294/mode/2up>

Hartman, T., "Jacob Henrik Zidén". Teoksessa Aho, J. (toim.). *Vänrikki Stoolin miehet*. Porvoo: WSOY, 1902.

Hirn, Yrjö, *Runebergin runoilijaolemus*. Helsinki: Otava, 1942.

Hårdstedt, Martin & Hyrkäs, Seppo, *Suomen sota 1808-1809*. Helsinki: WSOY, 2007.

Häkkinen, Kaisa, *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: Sanoma Pro, 2013.

Jokinen, Arto & Soikkeli, Markku & Kivimäki, Ville, *Isänmaan miehet: maskuliinisuus, kansakunta ja väkivalta suomalaisessa sotakirjallisuudessa*. Tampere: Vastapaino, 2019.

Jussila, Osmo, *Suomen suurruhtinaskunta 1809-1917*. Helsinki: WSOY, 2004.

Karkama, Pertti, *Vapauden muunnelmat: J. L. Runebergin maailmankatsomus hänen epiikkansa pohjalta*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 1982.

Kershaw, Ian, *The end: Hitler's Germany, 1944-45*. London: Allen Lane, 2011.

Klinge, Matii, *Poliittinen Runeberg*. Helsinki: WSOY, 2004.

Lappalainen, Jussi T. & Enden, Rauno & Ericson Wolke L. & Hotakainen, Markus & Lanz, Mikko & Pylkkänen, Ali & Viertiö, Sakari, *Suomen sodan historia 1808-1809*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2008.

- Linna, Väinö, ”Runeberg ja suomalainen kansalaismentaliteetti”. Teoksessa Varpio, Yrjö (toim.), *Väinö Linna toisen tasavallan kirjailija*. Helsinki: WSOY, 1980.
- Luoto, Reima T.A & Talvitie, Heikki & Visuri, Pekka, *Suomen sota 1808-1809*. Espoo: Fenix-kustannus, 2010.
- McDonnell, Myles, *Roman manliness: Virtus and the Roman Republic*. New York: Cambridge University Press, 2006.
- Mikkonen, Pirjo, ”Mitä ruotusotamiesrullat kertovat nimistöntutkijalle: Suomen ruotusotamiesten lisänimistä”. *Suomen Sukututkimusseuran vuosikirja 42* (1986), s. 71-92. Haettu 29.6.2020
<https://www.genealogia.fi/nimet/nimi32s.htm>
- Nelsson, Bertil & Eskelinen, Heikki, *Suomen sodan sankari: Duncker ja Savon prikaati*. Helsinki: Ajatus, 2008.
- Nousiainen, Oskar, *Vänrikki Stoolin maailma: runojen elämää ja taustaa*. Helsinki: Otava, 1961.
- Oksala, Teivas, J. L. *Runebergin Kreikka ja Rooma: tutkielmia runoilijan suhteesta antiikkiin ja klassiseen perintöön*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2004.
- Pennanen, Jouko, *Sven Dufva ja Koljonvirta 1808*. Iisalmi: Ylä-Savon Säätiö, 1982.
- Rajala, Panu, *Kansallisorunilija*. Helsinki: Minerva, 2020.
- Rancken, Johan O, ”Fänrik Ståls Hjeltar och Skådeplatsen för deras bragder”. Teoksessa J.L. *Runeberg och Fänrik Ståls sägner*. Stockholm: Albert Bonnier, 1864.
- Tepora, Tuomas. & Jalonen, Jussi, ”Suomalainen marttyyrikuolema”. teoksessa Jussi Jalonen, Ilona Pajari, Riikka Miettinen, Kirsi Kanerva (toim.) *Suomalaisen kuoleman historia*, Tallinna: Gaudeamus, 2019.
- Sarsila, Juhani, *Some aspects of the concept of virtus in Roman literature until Livy*. University of Jyväskylä, 1982.
- Sarsila, Juhani, *Being a Man – The Roman virtus as a Contribution to Mora Philosophy*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2006.
- Viljanen, Lauri, Vänrikki Stoolin tarinain historiallisuus. Valvoja 2/1960
- Villstrand, Nils E., *Valtakunnanosa*. Helsinki: SLS, 2012.
- Wrede, Johan, *Se kansa meidän kansa on: Runeberg, vänrikki ja kansakunta*. Jyväskylä: Gummerus, 1988.
- Wirilander, Kaarlo, *Suomen armeijan upseeristo ja aliupseeristo 1718-1810*. Suomen historiallinen seura käsikirjoja III, 1953. Haettu 29.06.2020
https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/167552/KK003_opt.pdf?sequence=1&isAllowed=y

8.4 Kaunokirjallisuus

Linna, Väinö, *Sotaromaani*. Helsinki: WSOY, 2000.